

El diners valencians entre 1592 i 1609. El diner de Felip I amb marques S-S.

JOAN ANTONI SENDRA I IBÁÑEZ*

Com bé apuntava X. Sanahuja ja fa més de deu anys,¹ una de les sèries menys coneguda de la numismàtica moderna valenciana és la dels diners. De llavors ençà, alguna cosa hem avançat. Fa uns anys, vàrem donar a conèixer algunes dates i variants inèdites, i el diner amb data encunyat sota el regnat de l'Arxiduc Carles.²

La creació (informal) d'un grup de recerca format per investigadors i col·leccionistes³ ens aporta avui algunes novetats a una de les sèries que ens resulten encara molt complicades d'esbrinar, la de les encunyacions realitzades durant el període 1586-1608 sota els regnats de Felip I i Felip II de València.

Els diners de Felip I (1556-1598)

Mateu i Llopis⁴ no va vore cap d'aquestos exemplars pertanyents als primers anys de Felip II, encara que ja va apuntar la possibilitat que aquestes primeres emissions seguien els tipus de les de Felip I. No fou fins l'any 1984 quan M. Crusafont i A. Bofarull⁵ feren la primera proposta d'identificació d'aquestes emissions segons l'únic tipus de diners sense marques fins aleshores conegut, qüestió represa posteriorment després d'observar M. Crusafont nous exemplars d'aquests tipus.⁶ Per últim, X. Sanahuja⁷ va reprendre la qüestió en reatribuir a l'emis-

* Investigador numismàtic i membre de la SCEN.

1. SANAHUJA, X.: "Els diners de València de 1608-1609". *L'Ardit* 20. Cercle F. i N de Barcelona. Barcelona, hivern de 2004.

2. SENDRA, J. A.: "Sistematització dels diners valencians amb data de l'època dels Àustries 1610-1706. Presentació del diner de l'Arxiduc Carles". *Acta Numismàtica* 36. SCEN (IEC). Barcelona, 2006.

3. Entre molts altres, no vull deixar de nomenar A. Rodrigo, Àlex Nacher i Xavier Sanahuja. També tots els amics dels fòrums Numiscat i OMNI que desinteressadament ens ajuden a anar endavant en aquestes qüestions.

4. MATEU I LLOPIS, F.: *La ceca de Valencia...*

5. CRUSAFONT, M.; BOFARULL, A.: "Identificació del diner valencià de Felip I i de la primera encunyació de Felip II". *Acta Numismàtica* VI. SCEN (IEC). Barcelona, 1976.

6. CRUSAFONT, M.: Els primers diners valencians a nom de Felip. *Gaceta Numismàtica* 73. II-1984.

7. *Op. Cit.* núm. 1.

sió del 1608-1609 les monedes classificades per Crusafont-Bofarull com de Felip I i inicis de Felip II, i introduint el grup anepigràfic anomenat popularment com “diners de les Germanies” per la seua semblança als diners contesos al tresor de Santa Anna de Xàtiva (València).

x2

Diner del tipus atribuït per Crusafont-Bofarull a finals de Felip I, i per Sanahuja a Felip II (1608-1609).

Al llarg dels darrers anys, he tingut l'oportunitat d'estudiar una quantitat ja considerable de diners, augmentant per tant la visió que d'aquestes peces teníem fins ara i que ens aporta novetats a tenir en compte.

En primer lloc, hi ha un grup de diners no estudiats fins ara i que presenten una qualitat d'encunyació considerable, estil acurat i llegendes llargues, els quals presenten dues variants. A l'anvers, presenten bust del rei cap a l'esquerra, amb el rostre ben definit, corona amb les puntes curtes, el cabell marcat amb línees ben definides i amb una vestimenta de línees simples però acurada. Al revers, l'arbre de València d'estil molt semblant als representats als diners de Carles I i Felip I. Quant a les llegendes, a l'anvers apareixen amb la forma +PHILIPVS DEI GRA i, al revers, +VALENCIA [MAIORICA]. Els exemplars estudiats presenten habitualment l'aspecte platejat del billó.

D'aquest tipus, com he dit abans, hi ha dues variants. La primera d'elles presenta les marques S-S a l'anvers, als costats del bust, i cap al revers, lloc habitual des de l'aparició d'aquestes marques al billó valencià.

x2

Diner amb marques S-S a l'anvers, variant I.

La segona variant d'aquest tipus presenta la particularitat de no dur cap marca, ni a l'anvers ni al revers.

Diner sense marques, variant II.

A quin regnat poden pertànyer aquestes emissions? Malgrat la informació que ens proporcionen aquestes monedes, no ens resultarà certament senzilla la seua atribució. Tenim, per una banda i per al regnat de Felip I de València, ben definides actualment les emissions pertanyents als mestres de seca Honorat Joan, Lluís Joan i Antoni Joan, els quals porten al revers les marques O-I, I-O, L-I i A-I respectivament.

Diners de Felip I, amb marques al revers O-I, L-I i A-I. Escala 1:1

A la primera d'aquestes noves peces hi trobem les marques S-S. A qui poden correspondre, doncs, aquestes marques? I a quin moment? Sabem que l'emissió realitzada el 1608-1609 fou rebutjada fermament per ser monedes mal fetes i fàcilment falsificables, a més a més amb una rebaixa important de la llei, passant d'1 diner i 20 grans a només 20 grans. Per tant, aquestos diners de bona factura deuen ésser anteriors. Si seguim la documentació aportada per Mateu,⁸ el rei Felip I va

8. MATEU I LLOPIS, F.: "Notas documentales sobre la ceca de Valencia y la circulación monetaria durante Felipe II (1556-1598)". *Numisma* 31, 1958, pàgines 9 a 31.

nomenar el 2 de juny de 1586 com a mestre de la seca Joan Onofre Escrivà de Romaní Çabata, en substitució per renúncia del cavaller Lluís Joan. Les encunyacions de billó sota aquesta regència no comencen fins el maig de 1592 i finalitzen el desembre de 1595. Encara que es van fer deslliurances durant tres anys, la quantitat total en marcs va ser només de 494 marcs. Podrien pertànyer aquestos diners amb marques a aquesta emissió? Sabem que a la documentació sovint apareix el nom del mestre com Nofre Scrivà i se n'omet la E inicial. Amb aquesta hipòtesi tindriem una S atribuïda, però, i la segona? Fins aquest moment, les dues inicials que apareixen al billó valencià corresponen al nom i al cognom M-S (Miquel Sánchez), O-I (Onorat Joan)..., amb l'excepció de les S-S corresponents a Alfons Sánchez, que la duplica perquè ostenta simultàniament els càrrecs de tresorer general i mestre de la seca. Què pot significar, doncs, aquesta altra S? Potser una lectura forçada ens portaria al segon cognom, Çabata, amb la forma Sabata, i correspondrien per tant les marques S-S a Scrivà-Sabata. Com hem vist, durant aquestos tres anys van ser molt poques les peces encunyades, unes 170.000, la qual cosa es correspondria també amb els pocs exemplars d'aquest tipus que ens han arribat fins avui, només 3.

Els primers diners de Felip II (1598-1609)

Les següents emissions de billó les trobem ja dins el regnat de Felip II, el 1599, el 1603, 1604, 1605, 1606, i els anys 1608-1609. Per a l'any 1599, X. Sanahuja ens dóna una quantitat de 20.078 marcs (vora set milions de monedes), per al període 1603-1606, Mateu⁹ ens dóna la xifra de 7.159 marcs (prop de dos milions i mig de peces), i per a la del 1608-1609, de nou X. Sanahuja ens dóna la quantitat d'uns vint-i-huit milions de monedes fabricades, indicant que fou important perquè pretenia retirar de la circulació els diners anteriors. En total, uns trenta-set milions i mig de diners encunyats entre el 1599 i el 1609. Si donem per identificades ja les emissions amb marques de Felip I i les pertanyents a Felip II de 1608-1609, crec que la segona variant de tipus sense marques que presente en aquest article pot encaixar bé dins de les emissions fetes entre 1599 i 1604. Es tracta de peces encara amb un (relatiu) bon acabat, amb llegendes llargues, un mòdul entre 13 i 15 mil·límetres, amb un estil molt semblant als immediatament anteriors que porten S-S i de les quals en coneguem hui prou exemplars.

9. MATEU Y LLOPIS, F.: *Libre dels privilegis de la Seca*. Ajuntament de València, 1957.

Diners de Felip III, emesos entre 1599 i 1606. Escala x2.

Els anomenats “diners de les Germanies”

Ens resta, per finalitzar, l'atribució cronològica d'un grup de diners força complicada, el grup anomenat “de la guerra de les Germanies” i que a partir d'ara anomenaré T-G II. Aquest conjunt de peces fou inicialment associat a aquesta troballa per les seues característiques, semblants a les de les monedes que componen el tresor de Santa Anna¹⁰ -a partir d'ara T-G I-, i que Mateu va situar com una emissió feta pels agermanats durant aquest conflicte i, per tant, al voltant del 1522. Del conjunt inicial, estimat en més de 2.000 monedes, només 1.195 van ser depositades al Museu de Prehistòria de València. Es tracta de diners anepígrafs, amb el cap del rei cap a l'esquerra i amb un llarg coll, sense cap mena de vestimenta visible. Al revers, l'arbre té l'estil ornat típic dels diners anteriors al 1610.

Diner del tresor de Santa Anna T-G I. Foto SIP. Escala x2.

Diner del tresor de Santa Anna tipus T-G II. Escala x2.

10. MATEU Y LLOPIS, F.: “Hallazgos numismáticos XXIII”. *Numisma* 132-137, 1975. RIPOLLÈS ALEGRE, P. P.: *Monedes d'ahir, tresors de hui*. Col·lecció perfils del passat. Diputació de València, 1997, pàg. 59.

Del tipus T-G II, entre els 1.195 exemplars ingressats al museu, només hi trobem un exemplar i, a diferència dels anteriors, l'estil es més acurat i el bust del rei sí hi porta roba. Front la mancança d'exemplars del tipus T-G I, trobem força exemplars del tipus T-G II a les col·leccions estudiades. Ara bé, a més a més, al llarg d'aquests anys he pogut estudiar diversos exemplars amb la mateixa tipologia però amb llegendes, tant a nom de Carles I com de Felip I, però, al contrari de l'habitual al billó des de Ferran II, sense marques al·lusives al mestre de la seca.

Diners núm. 1 tipus T-G II, i núm. 2 i 3, similars, a nom de Carles i Felip. Inèdits.

Com podem vore, al primer dels exemplars hi llegim perfectament el començament de la llegenda CARO[LVS], i al segon, la inicial del rei, P, de PHILIPVS. Als dos reversos, també hi podem vore clarament part de la llegenda VALENCIE.

Mateu va associar el tresor de Santa Anna a una emissió feta pels agermanats durant la guerra de les Germanies per la proximitat a Xàtiva, localitat on hi van tindre lloc importants encontres entre dits agermanats i el reialistes. Si atenem al fet que, durant la guerra, els diners circulants eren majoritàriament els encunyats per Ferran II, els quals devien intentar imitar, veiem que l'estil està molt lluny d'ells i molt més proper als d'aquests exemplars a nom de Carles i Felip. Per tant, resulta possible pensar que no es tracten de diners emesos durant la guerra de les Germanies, sinó més aviat cap al final del regnat de Carles I. El perquè es van fer aquestes emissions sense cap marca, quan des del regnat de Ferran II es graven al billó amb una total regularitat, és un misteri que encara no hem resolt. Una altra incògnita que de moment no podem tampoc esbrinar és si realment les

monedes del conjunt de Santa Anna es tracten d'emissions oficials o bé de l'amagatall d'algun falsari. Un cop descartada la hipòtesi agermanada, tant el lloc de la troballa, a una muntanyeta, com la composició, diners d'imitació, fan pensar més bé en un conjunt de falsari. En contra hi tenim, en primer lloc, l'acurança en la seua fabricació, amb cospells rodons, ben treballats i ben encunyats, encara d'un estil groller i, no ho oblidem, anepígrafs. També l'anàlisi metal·logràfica realitzada per Ripollés, Abascal i Gozalbes donaren com a resultat una quantitat de plata baixa però present als exemplars analitzats.

Amb tot açò, les emissions de Felip I i Felip II de València quedarien de la manera següent:

**Quadre de les emissions amb marques
pertanyents al regnat de Felip I. Escala 1:1**

Honorat Joan 1556-1564

a/ Bust entre V-A; r/ arbre entre O-I.
CGMC-4266

a/ Bust entre A-V; r/ arbre entre O-I.

Antoni Joan 1564-1565

a/ Bust entre A-V; r/ arbre entre A-I.
CGMC-4266^a

a/ Bust entre V-A; r/ arbre entre I-A.
Nom del rei no visible. Inèdita.

Lluís Joan 1564-1586

a/ Bust entre V-A; r/ arbre entre L-I.
CGMC-4266b

Nofre Escrivà 1586-1603

Bust del rei entre S-S. Revers sense
marques. Inèdita.

Quadre de les emissions de Felip II. Escala 1:1**Emissions del 1599-1606**

a/ +PHILIPVS DEI GRA[CIA]

r/ +VALENCIE MAIORICA

Emissions del 1608-1609

CGMC-4267

a/ +PHILIPVS D G

r/ VALENCIE [M?]

Emissió del 1610

CGMC-4362

a/ +PHILIPVS D G

r/ VALENCIA 1610

